

HOGEBEINTUM, DE HERVORMDE KERK

De nederzetting 'Beintum' werd vroeger door het voorvoegsel 'Wester' onderscheiden van Oosterbeintum bij Blija. Het huidige prefix 'Hoge' verwijst naar de uitzonderlijke hoogte van de terp, namelijk ruim 8,8 meter boven NAP. Het terprestant is daarmee de hoogste opgeworpen aardheuvel in Friesland. De oorspronkelijke, nagenoeg onbebouwde, terp had een diameter van 290 meter. Na de vaksgewijze afgraving in de periode van 1870 tot 1905 bleef van de terp slechts een solitaire 'klif' over, waarvan de hoogte en de hellingen zich scherp aftekenden in het open weidelandschap. De terp werd in de laatste campagnejaren als eerste terp in Friesland onder wetenschappelijk, dagelijks toezicht afgegraven. Tijdens de afgraving kwamen voorwerpen aan het licht vanaf de voor-romeinse IJzertijd. Het meeste opzien baarde een grafveld uit de 5de tot de 7de eeuw van zowel crematies als begravingen met bijgiften. De ruimtelijke structuur van de radiaal verkavelde terp is op de kaart nog steeds herkenbaar en benadert die van het ideaaltypen. De afgraving bleek echter desastreus voor de stabiliteit van het terprestant en de daarop gelegen bebouwing en in het bijzonder die van de kerk. De negatieve effecten werden versterkt door de beplanting op de flanken en de verlaging van het waterpeil ten behoeve van de landbouw. Door hevige regenval vond in 1988 een kleine aardverschuiving op de terp plaats, die de aanleiding vormde voor een grootscheepse restauratie van terp en kerktoren.

Exterieur

Het kerkgebouw vormt letterlijk en figuurlijk het hoogtepunt van de terp. De huidige verschijning van de kerk zelf is in sterke mate het resultaat van de restauratie uitgevoerd tussen 1962 en 1965 onder leiding van architect J.J.M. Vegter. Het kerkgebouw is een eenvoudig, eenbeukig gebouw dat aan de oostzijde met een even inspringende absis is gesloten. Aan de westzijde staat een toren op vierkante grondslag. De muren van het schip en het koor zijn grotendeels opgetrokken in tufsteen, op grond waarvan de kerk tot de 11de-12de eeuw wordt gerekend. De romaanse kerk werd rond 1200 aan de westzijde verlengd in baksteen. In de 16de eeuw werd de kerk nogmaals ingrijpend verbouwd. Tegelijkertijd met het aanbrengen van een nieuwe kap werden de schipmuren verlaagd en de absis verhoogd. De eenvoudige spitsboogvensters met houten ramen werden in de 17de eeuw aangebracht, sommige daarvan zijn bij de meest recente restauratie weer dichtgemetseld. De toren werd in 1717, blijkens de ankers, herbouwd onder meer met mopstenen afkomstig uit de afbraak. De noordmuur heeft een gesloten karakter. Slechts een van de drie romaanse vensters is weer in zicht gebracht, terwijl twee 17de-eeuwse vensters werden gedicht. Duidelijk waarneembaar is de verlenging van de kerk. In deze verlenging bevindt zich de voormalige noordingang die werd heropend, maar aan de binnenzijde is afgesloten met een sluitboom. Het romaanse poortje aan de oostzijde van het schip gaf vroeger toegang tot een aanbouw. Boven de versnijding in het halfrond gesloten koor is het muurwerk vijfzijdig opgemetseld ten behoeve van de kapconstructie. De zuidzijde heeft drie 17de eeuwse vensters en een groter 16de-eeuws spitsboogvenster met een gevorkte middenstijl. Verder zijn er in de zuidgevel enkele kleinere romaanse vensters weer in het zicht gebracht. Zowel de romaanse als de gotische toegang zijn dichtgemetseld.

Interieur

Het eerste dat opvalt bij het betreden van de kerk is de volle rijkdom van het interieur. Door de verhoudingen van de ruimte kan die als 'druk' worden ervaren, maar bij nadere beschouwing is elk onderdeel een lust voor het oog. Het schip wordt overdekt door een houten tonggewelf met gesneden rozetten op de kruisingen van de nokrib en dwarsribben. De brede voorlijst rust op de trekbalen, waaronder lange sleutelstukken met fraai gedetailleerde peerkraalprofielen uit de 16de eeuw, thans zonder korbelen. De kroonluchters dateren uit de 19de eeuw.

Tijdens de restauratie zijn de gebeeldhouwde zerken voor leden van het geslacht Van Coehoorn en de echtelieden Van Nijsten-Huygh op de grafkelder van de bewoners van het nabij gelegen Harsta-state gelegd. De zerken liggen voor de dubbele herenbank die eveneens toebehoorde aan de bewoners van Harstastate. De fraaie 17de-eeuwse bank heeft gesneden familiewapens in het ruggeschot en op de overhuiving een gebeeldhouwd opzetstuk met het alliantiewapen van De Schepper-Van Coehoorn van Scheltinga (1762).

Boven de preekstoel werd tijdens de restauratie een fragment van een muurschildering aangetroffen. Het is een fragment van een schildering in taferelen en mogelijk ook in registers. Tweemaal is Christus met kruisnimbus afgebeeld, verder engelen en de letters DE. Men dateert de schildering in de 12de of uit het begin van de 13de eeuw. De eikenhouten preekstoel dateert uit de 18de eeuw en vertoont grote overeenkomst met die te Blija. In de nis binnen de dooptuin staat een beeldhouwwerk vervaardigd door G.J. Adema (Leeuwarden) naar een schilderij van P.P. Rubens, voorstellend het kind Jezus spelend met

Johannes de Doper. De dooptuin wordt omgeven door een hekwerk met balusters dat van latere datum is dan de preekstoel, namelijk uit het einde van de 18de of het begin van de 19de eeuw.

Op de orgelgalerij aan de westzijde is in 1862 een eenvoudig éénklaviers **orgel** geplaatst, vermoedelijk vervaardigd door de orgelbouwers Van Dam uit Leeuwarden. De 17de-eeuwse wandbetimmering, afkomstig uit een woonhuis te Leeuwarden, is bij de restauratie onder de orgelgalerij herplaatst.

Rouwborden

Het interieur van de kerk wordt grotendeels bepaald door de rijke verzameling van maar liefst zestien rouwborden en rouwkassen die aan de wanden zijn opgehangen. Deze rouwtekens houden de herinnering levend aan de overleden bewoners van Harsta-state. Het oudste en meest eenvoudige, ruitvormige bord dateert uit 1689. Het is ter herinnering aan Juffrou Louisa Albertina van Nijsten. De vormgeving van het jongste rouwbord uit 1906 voor Vrouwe Amelia Gerardina de Schepper grijpt op deze oude traditie terug. rouwborden kwamen kwamen eenvoudige, zwart geschilderde sen voort, waarvan de omlijsting bestaat uit zuilen aan weerszijden van een middenpaneel met een getoogde kroonlijst of fronton. Op het middenveld is het gesneden familiewapen aangebracht en een grafschrift geschilderd. Een voorbeeld hiervan is de rouwkas van Gideon van Coehoorn, overleden in 1724, wiens grafzerk op de vloer ligt. In de loop van de 18de eeuw werd het snijwerk van de rouwkassen steeds weelderiger geornamenteerd, gepolychromeerd en rijkelijk verguld. De meest barokke rouwkas is wel die uit 1748 voor Johanna Maria van Nijsten, versierd met allerhande funeraire symbolen.

Dolf van Weezel Errens
1995

Literatuur:

- dr. R. Boeke; Hogebeintum en zijn kerk. (z.pl., z.j.)
- drs. Herma M. van den Berg; Noordelijk Oostergo, deel I Ferwerderadeel. Reeks: De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst. ('s-Gravenhage 1981)
- S. ten Hoeve; De kerk van Hogebeintum. Reeks: Monument van de Maand, jrg. 1, deel 4 (Leeuwarden 1986)
- Louw Dijkstra; Hogebeintum, kerk en terp. Sawn Stjeren Reeks (Wanswerd 1992)